

SİYASAL BİLİM ve HUKUK

KİBBUTZ'UN TOPLUMSAL İDEOLOJİSİ VE YAPISI

Prof. Dr. İbrahim YASA

Toplumsal eşgüdüm düşünüyü İsrail ülkesi için ne yenidir, ne de oraya özgedir. **Kibbutz-Venture in Utopia** adlı yapıtında Kibbutz'un ayrıntılı bir incelemesini yapmış olan toplumbilimci Melford E. Spiro, girişte, bu konu üzerine ilgisinin ilk olarak, Micronesia'da Central Carolinas'da, Ifaluk adasında toplumlaşmış halk üzerinde alan çalışması yaparken çekildiğini belirtmektedir. İlkel bir toplulukta toplumsal eşgüdüm incelemesinden sonra, bu konuyu gelişmiş bir ülkede görmek istemesi onu İsrail'de Kibbutz'u incelemeye yöneltmiştir.¹

Çin komünleri, SSCB ortaklaşa çiftlikleri, Kanada'da geçen yüzyılın Dhukabor'ları, Oregon'da Aurora, Odessa'daki Yahudi dinsel toplulukları, ideal toplu yaşantı denemeleri idi. Bugün, örneğin Türkiye'den, Japonya'dan ve Burma'dan toplumbilimciler, Kibbutz düzenini incelemek için İsrail'i ziyaret etmişler ve benzer toplulukların kurulması için çalışmışlardır. Bir yandan da İsrail'de Kibbutz sayısı azalmakta ve Kibbutz yaşantısında önemli değişiklikler olmaktadır. 1906 da kurulan eski Degania Kibbutzu 1972'nin Kibbutz'undan çok ayrıdır. Yine de, İsrail Kibbutz'u ülkenin kalkınmasına, yeni göçmenlerin emilmesine, toplumun toplumsal ve ekonomik yapısına kesin ve açık bir katkıda bulunmuş ve ülkeye bir taşra soyluluğu kazandırmıştır.

1950'lerde, kibbutzlardaki halk en kalabalık ve güçleri en çok iken, yönetimdeki kibbutz üyelerinin oranı bütün nüfusa göre yedi kat olarak düşünülüyordu. 1969'da kibbutz nüfusu 90.000'in üstünde, ya da nüfusun % 3.4'ü olarak hesaplanmıştır. Buna karşılık yönetimin üst siyasal görevlerinin % 15'ini ellerinde tutmuşlardır.

(1) Spiro, Melford E. **Kibbutz** s. 1.

Knesset'in (Parlamento) sandalyelerinin % 30'u Kibbutz üyelerinin idi. 1949-1967 arası kabine üyelerinin 1/3'ü kibbutzlardandı. Bütün nüfusun % 3.5 kadarı olmalarına karşın 1968'da, bütün kabine üyelerinin % 16.5'i yine onlarındı.²

Aşağıdaki kısa yazı, Kibbutz'un yapısını ve üyelerinin toplumsal bilincinin ideolojik nedenlerini incelemeyi amaçlıyor.

Tanımlar :

Kibbutz : Sözlü anlamı topluluktur.

Kibbutzm : Çoğul.

Kibbutznik : Kibbutz üyesi demektir.

Kibbutz, küçük ayrımlar bir yana, bütün değerlerin toplu mülkiyet altında bulunduğu, çalışmanın toplu olarak örgütlendiği ve çocukların bakımı da beraber olmak üzere yaşama koşullarının büyük bir bölümünün toplu olarak düzenlendiği tarımsal bir köydür.

Moshav Ovdim : İşçi yerleşimi demektir.

Bütün toprağın ulusal Yahudi vakfı tarafından toplu olarak sahipliği yapılan tarımsal köydür. Bu örgüt toprağı, yıllık kira beş yıl sonra toprağın % 2'si ve gelişmeleri kapsamak üzere ortaklara 99 yıl üzerinden yenilenebilir bir biçimde kiraya verir. Her aile kendisine ayrılan alanda geliri kendisine ait olmak üzere çalışır. Hiçbir aileye emek kiralamak izni verilmez. Tarımsal üretim toplu olarak hazırlanır ve bireysel ve tarımsal tüketim maddeleri de benzer biçimde toplu olarak satın alınır.

Kibbutzun ortaklaşa, Moshav'ın bireysel çalışmalarının birleşmesi sonucu Moshav Shittufi doğar.³

Kibbutz hareketi bir dönemin gelişmesi idi. Siyonizm dine değil, toplumcu ideolojiye dayanıyordu. Kibbutzun temel başlangıcı marksist kurama dayanır. «Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre».

XIX. Yüzyılda ABD'deki kollektif örgütlerin tersine olarak Kibbutzlar orta kat düşünürler tarafından kurulmuştur. Birinci ve ikinci aliyotla (göçmen dalgası) genel olarak Almanya ve Doğu Avrupa'da solcu ideolojiyi yaşamışlardı. Avrupa Yahudilerinin, sefalet yuvalarında yaşayanlar gibi, tarımsal araziye sahip olmaları yasaklanmıştı. Bu yüzden yaşamlarını bilimsel çalışma ya da tica-

(2) Elon, Amos *The Israelis* s. 313.

(3) Spiro, Melford E. *Kibbutz* s. 5.

retle sağlamaya zorlanmışlardı. Almanya'da kimileri **Wandervogel** hareketine üye olmuşlar ve atalarının dünyasından göç etmeye karar vermişlerdi.

Kibbutzun dayandığı tek ve en önemli ideâl **emeğin ahlakî değeridir**. A.D. Gordon'a göre, «İnsan kendisine, topluma ve doğaya emek sayesinde dönebilir». Kibbutzun gücü, bireyin ve gurubun, yaşantının her alanında tam uyumunu, her bireyin en çok gelişimini ve insan ahlakî değerlerinin sürekli olarak derinleşmesini sağlayan toplumsal doğasındadır.⁴

XIX. Yüzyıl sonunda ve XX. Yüzyıl başında Filistin'de birkaç yerleşme vardı. Bunların öncülerinden ve en büyüklerinden biri Baron Rothschild'in desteklediği Rishon le Zion'du. Ama bunlar kiralık emek kullanıyorlardı. Kibbutz hareketi kiralık emeğe üç ahlakî yönden karşı çıkar :

1) Toprağa kök salma gereği. 2) Ucuz Arap emeğine, emeği Arapların sağlaması nedeniyle ve sahiplerinin sefahata düşkün bir aylak sınıfını oluşturmaması için, 3) bütün ücretli işçiliğin sömürücülüğü yarattığına inanıldığı nedeniyle.

Dinsel olanları da içermek üzere bütün Kibbutzların hiç olmazsa 1967'ye kadar toplumcu ideolojiye dayandıkları hatırdâ tutulmalıdır. Çoğu kibbutzlarda din ulusçu bir yön kazanır ve bayramlar dinsel amaçla değil de halkın birliği için kutlanır.

1964'de kibbutz örgütlenmesi şu biçimde idi :

Tüm nüfus 80.024.

74 Sol kanat - 27.450 üye.

58 Orta yolcu - 22.352 üye.

76 Sağ kanat (İsrail açıklaması) 24.467 üye.

12 Dinsel ortodoks.

10 Örgütlenmemiş.⁵

1967'ye kadar sol kanat kibbutzların çoğu hükûmet dışında çalıştılar. İki uluslu devlete ve Araplara karşı davranışlarında ayrılık vardı. Ama, 1967'den bu yana SSCB'nin davranışları ve Arap devletlerini desteklemesi bir davranış değişikliğine ve kibbutzların hükûmetin arkasında birleşmelerine yol açtı. Komünist temelli olanlar artık uluslararası hareketle ilgili degillerdir. Örneğin, Spiro'nun incelediği kibbutz, uluslararası harekette bir hücre olarak oy-

(4) a.g.e. s. 10-11.

(5) Bettelheim, Bruno *The Children of Dream* s. 9.

nadığı rolü, iç denge ve gelişme arayan bir topluluğun rolüne dönüştürmüştür. Kendi yöresel sorunlarını çözmekle, dünyanın sorunlarını çözmekten çok ilgilenmektedir.

Kibbutz geniş aile yapısına göre örgütlenmiştir. Çocuklar ailelerden ayrı olarak bakılır ve Kibbutzlar arasında değişen sürelerde ailelerin yanında kalırlar. Kibbutzun bütün üyeleri örgütlemeye katılırlar ve yerleşmenin toplantısı olan ve kibbutzun bütün iç sorunlarında söz sahibi olan yönetim örgütünün üyesidirler. Yıllık bütçe, genişleme, komite üyelerinin seçimi ve genel olarak topluluğu etkileyen bütün sorunlar tartışılan konular arasındadır. Tam bir demokrasiyi sağlayabilmek için bir yasama örgütü yaratmamışlardır. Aile birimi olmadığı için, herhangi bir öğrencinin sanat okuluna mı, üniversiteye mi gideceği gibi aile içinde tartışılacak sorunlar hakkında karar topluluk tarafından verilir.

Dinsel-Siyasal bir topluluk olması ve çoğu kibbutzların bir federasyon halinde örgütlenmiş bulunmasından ötürü buralarda siyasal eylem sorunu yoktur. Sürekli tartışma kibbutz yaşantısının temel öğelerindendir. «Yaşantı, sürekli tartışma olmazsa sıkıcı olur, bu ise sürekli uyuşmazlık yaratır».

Kibbutzlar başlangıçta tarımsal temele dayanıyorlardı, ama şimdi kimileri endüstrileşmişlerdir. Bugün bir de kibbutz üyelerinin kibbutz dışında çalışabilmeleri ve bu durumda ücretlerinin topluluğun malı olup olmaması sorunu ortaya çıkmıştır. Bugün kibbutzların yıllık mal devrinin 1/3'ü endüstriden sağlanmaktadır.

Ekonomik olarak varolabilmek için, erkek ve kadın işgücünün çoğunun üretken çalışmaya yönelmesi gereği başlangıçta açıkça ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, kadının tarlalarda çalışabilmesini sağlamak için bir toplu çocuk bakımı düzeni geliştirildi. Bu örgüt kibbutzdan kibbutza değişir, fakat temel kuruluş hepsinde aynıdır.⁶

Yeni doğan çocuk bu bakım örgütüne, annesiyle doğumevinden döndükten sonra, dört günlükken girer ve Çocuklar Toplumu'nun bir üyesi olur. Orta dereceli okulu bitinceye kadar bu topluluğun üyesi olarak kalır ve daha sonra kibbutz üyeliğine seçilir. Bebekevinde dört günlükten bir yaşına kadar en çok onaltı çocuk bulunur. Bunlar, kibbutz üyelerinin arasından, özel eğitim görmüş bir hemşire ile iki yardımcısının bakımı altındadır.

(6) Spiro, Melford E. **Kibbutz** s. 131.

Bir yaşında, bebekler evinden her sekiz çocuk için iki hemşire bulunan Küçük Çocuklar Evi'ne giderler. Burada, kakalarını yapmasını, yemek yemesini ve öteki çocuklarla oynamasını öğrenirler. Günde ortalama iki saati aileleri ile geçirirler. Küçük Çocuklar Evi'nde her nesne o yaştakilerin kolaylığı için yapılmıştır. -masalar, sandalyeler, lavabolar v.b. hepsi küçüktür. Yatmaları, yemeleri ve oynamaları hep evde olur. Yalnızca onların kullanılması için bir oyun bahçesi vardır. Bu küme, iki üç yaşına girip Ana Okulu'na gidinceye kadar aynı hemşirelerin bakımı altında kalır.

Ana Okulu'nda iki hemşireden birinin yerini öğretmen alır. Hemşire çocukların fiziksel gereksinimleri ile uğraşırken, öğretmen toplumsal ve kültürel gelişmeyi sağlamaya çalışır.

Dört-beş yaşlarında başka bir Ana Okulu'na giderler. Bu, yeni bir yapı ve kimi zaman yeni bir hemşire ve öğretmendir. Çocuklar, iki bakım gurubunun birleştirilmesi ile onaltılık bir Ana Okulu kümesi haline getirilir. Oğlanlar ve kızlar Ortaokula gidinceye kadar birlikte kalırlar. Beş-altı yaşları arasında ilkokula girerler ve yedi-oniki arası yaşlarda birarada kalırlar. Bu, onların akran dışı guruplarla ilk ilişkileridir. Her birim ayrı kalır, ancak birlikte yerler, birlikte oynarlar, değişik eylemlere ortak olurlar. Okula girdiklerinde, her çocuğun, yataklarını yapmak, odalarını temizlemek, sebze bahçesinde veya tavuk kümesinde çalışmak gibi belirli sorumlulukları vardır. Sınıflardaki öğretim düzenli bir yöntemle yapılır; ve buradaki davranışlar serbest ve tamamiyle rahattır.

Altıncı sınıfın bitirilmesinden sonra çocuk, Ortaokula girer. Bu, yaşantısının anlamlı bir anıdır. Genellikle başka kibbutzlardan çocuklarla bir ortaokula giderler ki, bu, onların kendi kibbutzlarından zamanın hiç olmazsa bir bölümü için uzak olmaları anlamına gelir. Bu düzeyden sonra eğitimlerinde erkeklerin önemi daha da artar. Orta dereceli okulda öğretmenlerin çoğu erkektir. Bunlar, yalnızca sınıf öğretmeni olarak değil, aynı zamanda ortaya çıkan davranış sorunlarını çözümleyen kişiler olarak görev yaparlar. Çocuklar her gün kibbutz ekonomisi içinde çalışırlar. Çalışma görevleri, kibbutz yaşantısının hemen her dalında beceri kazanmaları için çeşitlendirilmiştir. Kendi federasyonlarının Gençlik Hareketine katılırlar. Sınıf dışında da eylemler çok olduğu için ailelerle geçen zaman azdır.

Orta dereceli okullar geniş bir «liberal eğitim» ile yoğun bir program sunarlar. Ortaokul bitiminde, orada iki yıl geçirdikten sonra bireyin kibbutz üyeliğine geçilmesi gereklidir. İsrail'de 'yal-

nızca kibbutz çocuklarının orta dereceli eğitim görmeleri güvence altındadır. Parasal kaynakların yetersiz oluşu nedeniyle İsrail'de ortaokul zorunlu değildir ve kibbutz üyesi olmayan aileler çocuklarını okutmak için özel okullara para ödemek zorundadırlar. Üniversiteye kimin gideceği sorunu ortaya çıkmıştır. Bugün kibbutza dayanan bir üniversitenin kurulması tartışılmaktadır.

Ortadoğu'daki bütün öteki toplumlar gibi kibbutz da değişim içindedir. Orada da, bütün İsrail'de olduğu gibi, her gün yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak da kibbutzda yaşamının yarattığı gerginlikler vardır. Yeterli kuponu olmasa bile, bir kimse gerek duyduğu bir giysiyi şimdi alabiliyor mu? Bir de genel yemek salonunun gürültülü ve kalabalık oluşu var. Bireyin gerek duyduğu, toplumsal ve ruhsal kişisel özgürlüktür.

Toplumun bütünüyle sanayileşmekte olması nedeni ile, kibbutz dışında iş arayan üyeler artmıştır. Bunların ücretleri ortak mal olmalı mıdır?

Özel mülkiyet yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Dışardaki akrabalar tanıdıkları belirli bir kimseye hediye gönderip sık sık beklenmedik durumlar yaratmaktadırlar. Bir çiftin, aile büyüklerinin ABD'den gönderdiği bir buz dolabı onlara mı ait olacaktır, topluma mı?

Bugün toplumda genel akım, topluluk yaşantısından, daha geniş bir özel yaşantıya doğrudur. Aynı zamanda, bireylerin kamu sorumlulukları almaktaki isteksizliği yönünde bir genel akım da vardır. Kibbutzda varoluş için karşılıklı yardım gereklidir.⁷ Bütün bunlar genel davranışların belirtileri olabilirler, fakat kibbutz içinde etkileri büyüktür. Buna ek olarak, ülkücülükten değil de gerek sinmeden ötürü gelen yeni göçmenler vardır. Çoğu kibbutzlar bu göçmenleri kabul etmişlerdir ama, göçmenler genellikle kibbutz yaşantısının kurallarını kendileri istemezler. Örneğin, İsrail'e bugün göçmekte olan Rusyalılar yüksek derecede kentleşmiş bir toplumun üyesidirler ve kibbutzlarda yaşamayı istemezler. Kibbutz ülküsü ulusculuk ülküsüne dönüşmüştür. Kibbutzların ününün yerini ordu generallerinin ünü almıştır.

Kibbutz ülküsü, yeni bir insan yaratmaktı. Ama, hayal kırıklığına kapılmadan en son tereklerine dek çok az insan ve daha az toplum yaratabilmiştir. İsrail'in olduğu kadar kibbutzun da, kendi

(7) a.g.e. s. 203-205.

ayarlamalarını yapabilmek için zamana ve barışa gereksinme vardır.

«Ülkücü kibbutz, kısaca, toplumsal barışın, ekonomik eşitliğin, bireysel özgürlüğün yarattığı, gerginliklerden arınmış 'organik bir topluluktur'. Nefret etmeyip seven, yarışmayı işbirliği yapan, bencil olmaktan çok başkalarını düşünen insanlar topluluğudur. Ülkücü kibbutz yeni bir insan yaratmış olan yeni bir topluluktur.»⁸

Böyle bir ereğe, ulaşmak şimdilik gerçekten bir ütopya gibi görünüyor.

KAYNAKLAR

Ben Gurion, David	Rebirth and Destiny of Israel Philosophical Library 1954
Bettelheim, Bruno	The Children of the Dream Macmillan 1969
Elon, Amos	The Israelis Holt, Rinehart, and Winston 1971
Sachar, Howard	Aliyah World Publishing 1961
Sachar, Howard	Erom the ends of the Earth World 1964
Spiro, Melford E.	Kibbutz Schocken Books 1956, 1963
Israel Magazine	
Cilt I, S. 11-1969.	

---

(8) a.g.e. s. 8.